

МИЉЕВИНА

Јама "Понор" код Фоче

Шира јавност мало зна историјску истину о бројним стратиштима која су напојена србском крвљу ...

Злочини у Фочи и околини 1945.

У области Фоче, Миљевине и Калиновика у мају 1945. године је ликвидирано 22.000 ненаоружаних српских младића који су 1944. године били мобилисани у састав Југословенске војске у отаџбини.

Починиоци злочина су били припадници СС Ханџар дивизије, а жртве су били ненаоружани српски младићи углавном из Шумадије.

У овим масовним ликвидацијама је страдао и велики број српског свештенства, а према сведочењима преживелих, „Дрина је била пуна српских лешева“.

Велики број од 22.000 масовно ликвидираних Срба је осим у реку Дрину бачен и у јаму Понор код Фоче, која је након завршетка рата затрпана јеловом грађом из оближњег рудника, како би се зауставио смрад распадајућих тела који је долазио из јаме Понор.

МИЉЕВИНА

Миљевина у врх Дрине
носи старо српско име.
Миљевино, јамо пуста
колика ти беху уста!

Што прогута ти нејачи!
Миљевино сад заплачи,
што прогута Србадије.
Проклет да је Миљевино
ком' нејачи жао није.

Пунише те Павелићи,
наставише Брозовићи,
напунише комунисти,
душмани нам увек исти.

Миљевина јама пуста
не знају се њена уста,
напунише њу камена
изнад јаме пустог стења.

Да ни мртви не би који
да из јаме измигољи,
да би злочин сакривали
зато су те затрпали.

Колики су то зликовци
и усташе, комунисти
убијали на хиљаде
зато Срба понестаде.

Шепуре се Азијати
а са њима сви Крв-ати,
муслимани исто им је
сам' да нема Србадије.

Србин циља још не има
то је срећа душманима.
Србин нема своје место
отеше му царски престо.

Хаџи Миша ЛАЗИЋ

До ушћа Сутјеске у Дрину стигло је више од 10.000 четника и неколико хиљада небораца. Многи су изгинули, али већина је заробљена. Када је 13. маја престао организовани отпор, колоне небораца, а са њима и доста четника без оружја, кренуле су према Србији, носећи објаве о амнестији, у којима је писало да је рат завршен и да им се ништа неће десити.

Међутим, били су похватани и готово сви убијени. Према комунистичким изворима, од 13. до 20. маја 1945. године у источном делу Босне убијено је најмање 9.300 заробљених четника, одмах по заробљавању, или после краћег држања у заробљеништву.

Не може се рећи да ли се међу 9.300 убијених подразумевају и цивили који су пратили четничку главнину (рођаци, омладина за које није било оружја, итд), као и припаднике цивилних формација Југословенске војске (чланови Централног националног комитета Краљевине Југославије, чланови пропагандне, културне и других секција, санитарско особље, свештена лица, и сл).

Највећа група жртава је данима, на камионима, довожена до превоја Вратла код Фоче. Ту су везивани бодљикавом жицом, по троје или четворо, и преко села Оцркавља у дугим колонама спровођени до крашке јаме Понор, удаљене два километра од села Миљевине. Изнад јаме, метком је убијана само по једна жртва, вукући за собом двојицу или тројицу.

Сведочење очевидаца:

Миленко Мирков Вуковић, из Миљевине:

„Данима се из јаме чуло запомагање недотучених“.

Миладин Кебара:

„Понор о коме је реч удаљен је од моје куће 1,5 километара, дубок је око 200-300 метара. Када сам се приближио Понору угледао сам партизане изнад пута. Обзиром да је терен брдовит, изашао сам иза кривине, чуо пуцње из машинке, и угледао страхан приказ.“

Изнад пута који је поред саме јаме, падао је човек и повлачио још тројицу са собом. Нагиб је толико велики да је било довољно толико потезање да остали губе равнотежу и суноврате се у јаму. Из рупе се чуо страхан ођек пада. Када сам погледао испред, видео сам непрегледну колону поред пута – били су повезани по четворица један до другог. Челу колоне прилазе по два партизана, одсјецају од колоне прву четворицу и нареде им да стану изнад јаме; пуцањ из машинке два партизана која то врше у седећем стању, ођек из јаме и све поново...

Већина побијених била је испод 20 година, готово сви сељачка ђеца у србијанским опанцима, сукне-ним оделима.

Били су то ненаоружани младићи, који су пошли са четницима да би се склонили од комунистичке насилне мобилизације. Многи од њих нису ишли на север, када су јануара 1945. последње четничке колоне напустиле ове крајеве, већ су их ту сво време чувале српске фамилије. Убице су им псовале српску мајку. То су били партизани 16. муслиманске бригаде. Сем у јами Понор, убијали су их и где су их затекли, тако да сам гледао лешеве по ливадама и у шуми где сам чувао стоку“, пише Кебара.

Милорад Ј. Вукосављевић:

„На челу једне од колона пред Понором био један пуковник, кога су ударили у стомак, па је повукао и остале за собом“.

Последња група од око стотину била је спроведена за Сарајево 26. јуна, на трећи дан *Духова*.

После јаме Понор, највеће стратиште тог пролећа у Босни и Херцеговини било је Сарајево. Заробљеници, четници и цивили, стрељани су сваке ноћи, углавном крај врела реке Босне.

За целу Босанску голготу није познато име ма ког рањеног или болесног четника који је пао у руке комунистима, а преживео.

Попис убијених четника из Србије, као и цивила који су их пратили, за сада није сачињен.

За целу Босну познат је коначни попис страдалих у Другом светском рату само за стотинак села, и то:

- 27 српских села на Озрену: 1.710 погинулих, од којих 1.090 од окупатора, 548 од партизана и 72 од четника.

Новак Станојевић, фочански свештеник:

„У овој области убијала је и 10. херцеговачка бригада.

Доживео сам дане месеца маја када су вршена масовна стрељања шумадијских четника на теренима Фоче – Зеленгоре – Миљевине – Калиновика и када је Дрина била пуна лешева. Ноћу између 17. и 18. маја у селу Оцркављу били су заробљени и те ноћи стрељани свештеник Будимир Соколовић и ђакон Бошко Живадиновић...

Био сам над јамом о којој пише Вуковић, у селу Будњу код Миљевине. Опојио сам многе гробове у које су, већином саме жене, сахрањивале по 30 и више лешева. Било је међу њима свештеника, па су ми сељанке доносиле њихове ствари које су пронашле. На једном требнику било је написано:

„Данас, 24. маја, убили смо попа издајника – 3. батаљон 10. херцеговачке бригаде“...

- 20 српских села на Требави: 1.101 погинуо, од којих 600 од окупатора, 441 од партизана и 60 од четника.

- 16 српских села у Општини Шамац: 858 погинулих, од којих 517 од окупатора, 305 од партизана и 36 од четника.

- 7 српских села у Општини Орашје: 189 погинулих, од којих 37 од окупатора, 141 од партизана и 11 од четника.

- 28 српских села у Општини Брчко: 1.440 погинулих, од којих 676 од окупатора, 667 од партизана и 97 од четника.127

Погинули од окупатора углавном су жртве хрватских и муслиманских усташа, а они су, као и жртве партизана, у највећем броју случајева убијани ван борбе, било као ратни заробљеници, било као цивили. Погинули од четника углавном су припадници комунистичких формација, или особе осуђене на смрт због разних кривичних дела.

Милослав САМАРЦИЋ
(Генерал Дража Михаиловић, Погледи, 2010.)

ОРГИЈЕ

Божјој пажњи измако
 Доведоше ме да их намирујем
 Енергијом свога тијела и ево ме
 У хладној и тмурној просторији
 Гола ко од мајке рођена
 Јер тако они хоће
 Помисао на оно што се од мене
 Отима и скрнави са болом носим
 Очај осјећам уже око врата
 Од свог брата
 Само је питање дана када ћу
 Да се љуљнем

Док стојим поред кревета чујем
 Капи кише у налету вјетра кљују
 По прозору од њиховог праска
 Прожима ме хладноћа хвата
 Дрхтавица све сам ближа клонућу

Не очекујем утјеху ни милост на
 Вратима угледа човјека по ходу
 И покретима чини ми се да је у
 Годинама и да ме не жели кад
 Приђе стаде подиже сањив поглед
 Кад виђе шта виђе заљуља се
 И тресну потрбушке о патос чу се
 Тресак и јаук гледајући га обузе
 Ме страх и сажалење немоћна да
 Му помогнем утрчаше двојица
 Подижући проговорише шта би
 Начелниче он једва изговори за
 Ово се нијесмо борили како ко
 Узвратише му

Таман помисли хвала Богу спаси се
 Бар ове ноћи човјек на врата
 Идући према мени осино и надмено
 Проговори курво четничка мислила
 Си да ћеш тек тако проћи ове ноћи
 Сад ћеш виђети како и колико могу
 Пролетери до зоре је по мени без
 Милости и сажалења по читавом
 Тијелу оргијао рукама и зубима док
 Сам ја у боловима стењала и
 Отимала се у несвијести губила

Одједном оте се себи одгурну ме
 Изгуби се с мене мимо врата оде
 Као лопов после крађе

У зору доћераше ме у стационар
 Унакажена тијела уништене душе
 Скљока се у кревет ћебе ме одвоји
 Од оног свијета и стварности коју
 Доживљавам

Претварање честите жене у проститутку - злочин је над злочинима! Нека проговори женски сужањ, дво-струки роб: *У зору доћераше ме у стационар / Унакажена тијела уништене душе / Скљока се у кревет ћебе ме одвоји / Од овог свијета и стварности коју / Доживљавам („Оргије“).*

Песник успешно користи тематски паралелизам. Тако је обрађен још један виргоцид, присилно уништавање девојаштва ћерки „народних непријатеља“. Једна девојка коју су довели у сеоску школу сећа се да су, пре пет година, усташе ту доводили Србе за јаме. То сећање усложњава значење песме: *Дошљак у посебној униформи / С хартијом и ланписом у рукама / Погледа нас и рече / Народна власт је одлучила да ви / Послужите друговима за посебну / Ствар / На радну акцију нећемо вас гонити / Нијесмо сигурни у ваше родољубље...*

Песник је хтео да открије носиоце таквог бешчашћа, психологију и етику њихову, као одлику „ослободилачких“ марифетлука када се наставља борба против тзв. четника, тј. Југословенске војске у отаџбини: *Пред зору нађосмо се поред огромне куће / Изнад врата латиницом исписано / Доље краљ смрт четницима...*

Поред моралних питања, читаоцу се овде намеће и питање културе извођача „постреволуционарних“ радова. Тим девојкама, или девојчицама, смрт је леп излаз из пакла, зелена пасторала: *Стиже ноћ разве-доше нас по кућама у зору / Вратише измрцварене сломљене душе и тијела / Легосмо молећи Бога да се не пробудимо... („Вријеме зла“)*

Песма која шокира читаоца стравом свог садржаја, о проституцији која има „државно-партијско“ покриће свакако је најбоља у књизи. Она има карактеристичан наслов - „Драга мајкице“. Лирски субјекат је девојка, вероватно израслија девојчица - јер насловна синтагма има дечји хипокористик, без извршене гласовне промене - која плаћа својом младости што јој је отац краљев војник, који није признао ни фашистичке окупаторе, ни комунистичке улезе. Друго питање овде је важније, оно стиже из Библије, од Исуса, и од Достојевског, односно, из етике и морала: Колико вреди једна дечја суза на идеолошком бувљаку хуманистичких флоскула, којима смо обасути од краја 1944. до дана данашњег, прво са Истока, и данас - са Запада? Прикривена Тамница истовремено је и прикривена јавна кућа, неморалнија од оних на Западу: тамо је то професија, а овде терор и принуда, казна коју тешко подноси и читалац, а тек несретна женска бића из овог круга Кољибабићевих лирских песама. Стратиште душа и будућности младих бића:

РАСПЕЊА

Од првог дана кад ође дођосмо / Служимо им за пошпрду и забаву / С вечери подводе нас увијек другоме / Зором враћају потрошене и понижене...

Песма има не само епску супстанцу него и драмски набој. Читаочев рецептивни апарат помало је збуњен. Очекујем да ће се ова несрећница поломити низ брзаке мутне и крваве историје. Зар јој нису протагонисти такве историје убили душу, женственост, омрзли мајчинство, јер је прљаво? Послушајмо како се „дете“ обраћа мајци, мајкици, коме ће другом: *Моја мајкице/ Морам ти рећи ово шапнути на уво / Кома ћу ако теби нећу остала сам у невакат/ Збавна/ То је оно чега сам се највише бојала/ С тим сазнањем омичем у неутешну/ Самоћу без гласа и корака сметена с ума / То је оно чега сам се највише бојала/ Док су ме сатирали сурови дивљаци/ И оно ми се дешавало...*

Да ли је овде једини излаз бекство из себе, које се зове самоубиство? Уместо очекиваног антрополошког песимизма, доживећемо антрополошки оптимизам. Мајчинством је ово биће надишло и превазишло сва непочинства времена о којем је овде реч, и то на два начина: *У овом часу судњем шта ћу са њиме шта / Оно са мном / У мојој утроби без моје воље срочено / Од нечитке слузи застајем пред тим / Заборавом грлим га са обје руке у срце / Уносим душом утопљавам.*

Други начин јесте победа патријархалног морала, несавладива моћ виталистичке енергије једне јаке личности ове девојке-девојчице да у другој средини, мање патријархалној, свије гнездо за себе и за своје дете чијег оца не може ни да наслути: *Ако не могу селу на виђело / Великије свијет / само нека нас оставе / На миру у овој земљи страве и мрака / Каквог још ниђе није било...* („Драга мајкице“)

Елегија, химна, ода, дитирамб, сатира? Метафора о томе како се може, и мора, победити време, одавно, од Адама и Еве, изашло из зглоба! Чак је и Шекспир много закаснио. А тек ми?

Тема злочина и терора над својим присталицама никад није била нова. Једна наизглед компактна идеологија у старту се раслојила и то је проглашено за тзв. историјско не, од цинизма! Злочин титоистичких комуниста над стаљинистичким бољшевицима спада у посебан вид криминала и психопатологије, идеолошке патологије. Реч је о дивљем менталитету на титоистички начин, али је остало простора и за једно озбиљније питање: колико је и Цвијићев рајински менталитет имао удела у тим заврзламама које су нас коштале и Косова и Метохије, јер то „историјско не“ изгледа да је и настало само због српских комуниста?

Миладин РАСПОПОВИЋ
(Жарко Кољибабић, *Наша распења*, 2012.)

ДРАГА МАЈКИЦЕ

**Из овог заточења као анђео пратим те
Свратим између двије замке док ме
Њихове сјенке болно дотичу уходе**

**Кад се мало искрадем видим те како
Клонула од чекања и несанице посрћеш
Кућом и авлијом бежећи од стварности**

**Док као светица око главе носиш
Свјетлосни ореол који ти не да да клонеш
У сан уречен у молитви остављаш упрет
На огњишту и овај свијет тајнама недоречен
Да мало одмориш**

**Ево појми да ти кажем док спаваш да ни
Мени није нимало лакше
Од првога дана кад ође дођосмо
Служимо им за пошпрду и забаву
С вечери подводе нас увијек другоме
Зором враћају потрошене и понижене**

**Моја мајкице
Морам ти и ово рећи и шапнути на уво
Кома ћу ако теби нећу остала сам
У невакат збавна
Са тим сазнањем омичем у неутјешну
Самоћу без гласа и корака сметена с ума
То је оно чега сам се највише бојала
Док су ме сатирали сурови дивљаци
И оно ми се дешавало**

**У овом часу судњем шта ћу са њиме шта
Оно са мном
У мојој утроби без моје воље срочено
Од нечитке слузи застајем пред тим
Заборавом грлим га са обје руке у срце
Уносим душом утопљавам
Ако не могу са њиме селу на виђело
Велики је свијет само нека нас оставе на
Миру у овој земљи страве и ужаса**

**Док вијест прође шапато не гледајући
Нам у очи све девојке које су остајале
Трудне на ломачи су завршавале
Као и партизанке за вријеме рата носеће
Скриване су у огњу од оних другова којима
Су пружале услуге
Пред том замком да од тог чина губимо разум**

**Драга мајкице
Не клони у нади живимо да ћемо се виђети
Остај збогом у овом тренутку и вјечности
Твоја ћерка.**

Жарко КОЉИБАБИЋ

